په افغانستان کې پر ملکي وګړو د ځای پر ځای شویو چاودېدونکو توکو اغېز

بخش حقوق بشر یوناما

۱۵ آگوست ۲۰۲۱ – ۳۰ می ۲۰۲۳

هیئت معاونت سازمان ملل
متحد در افغانستان

کال ۲۰۲۳. یوناما. ټول حقونو محفوظ دي.

د یوناما د بشري حقونو خدمتونه له لوري چمتو شوی

ډیزاین: یوناما

فهرست

د دې راپور په اړه ۴
کتنه....... .... ۵
کليدي شميرې.. ۵
د ځانمرګو بريدونه له امله ملکي وګړو ته مرګ ژوبه ۶
په عبادت ځايونو کې د بريدونه له امله ملکي وګړو ته مرګ ژوبله...................................... ۸
پر هزاره توکنو باندي د په نښه شويو بريدونو له امله د ملکي کسانو مرګ ژوبله..................... ۱۰
پر *اوسني چارواکو* باندي د په نښه شويو بريدونو له امله ملکي کسانو ته مرګ ژوبله ۱۱
د رسنيو خپلواکي او د ژورنالستانو خونديتوب.. ۱۱
پايلې....... .... ۱۳
توصيې....... .... ۱۳
ضميمه: ميتودولوژي ۱۵

د دې راپور په اړه

دا راپور د افغانستان د خلکو لپاره د اندیښنې وړ د بشري حقونو د اوسنیو مسلو په اړه د یو لړ موضوعاتو مطالعاتو یوه برخه ده چې په افغانستان کې د ملګرو ملتونو د مرستندویه پلاوي (یوناما) د بشري حقونو د خدماتو د ادارې لخوا د امنیت شورا د ۲۶۲۶ (۲۰۲۲) پریکړه لیک په چوکاټ کې ترسره شوي. ،کوم چې د ۲۶۷۸ (۲۰۲۳) پریکړه لیک لخوا تمدید شوی. د ۲۶۲۶ پرېکړه لیک یوناما ته دنده ورکوی چې "د ټولو ښکیلو اړخونو سره په ملي او سیمه ایزه کچه او د مدني ټولنې او نړیوالو غیر دولتي سازمانونو سره د ټولو افغانانو د بشري حقونو په ساتنه او وده کې ښکیل شي"، او د ملکي وګړو د وضعیت څارنه، راپور ورکول او ملاتړ کول (او) د تاوتریخوالي مخنیوی او له منځه وړل. د دې ښکیلتیا د یوې برخې په توګه، د افغانستان *اوسني چارواکو* ته بلنه ورکړل شوې وه چې د راپور د محتوا په اړه خپل حقیقي نظرونه وړاندې کړي او د دوی ځواب ضمیمه شوی.

کتنه

سره له دې چې په افغانستان کې د ۲۰۲۱ کال د اګست په ۱۵ د طالبانو واک تر لاسه کولو وروسته په ملکي تلفاتو کې د پام وړ کمښت راغلی دی، په افغانستان کې د ملګرو ملتونو مرستندویه پلاوی (یوناما) د پام وړ ملکي زیانونو مستند کولو ته دوام ورکړی چې د قصدي بریدونو په پایله کې د ځای پرځای شوي چاودیدونکو توکو څخه کار اخلي.

د ۲۰۲۱ کال د اګست له ۱۵ څخه بیا تر ۲۰۲۳ کال د مې تر ۳۰ نیټې پورې، یوناما په ټولیز ډول ۳۷۷۴ ملکي تلفات (۱۰۹۵ وژل شوي، ۲۶۷۹ ټپیان) ثبت کړي دي.

د دغو ملکي تلفاتو درې پر څلورمه برخه (۲۸۱۴ملکي تلفات: ۷۰۱ وژل شوي، ۲۱۱۳ ټپیان) په ګڼ مېشتو سیمو کې د عبادت ځایونو، ښوونځیو او بازارونو په ګډون د ځای پر ځای شویو چاودیدونکو توکو د بې توپیره بریدونو له امله رامنځته شوي دي.

> *"زه ټول شیان په یاد نلرم، خو ما ولیدل چې چاودنې ته نږدې کسان ټوټې ټوټې شوي وو او هغه کسان چې لږ لېرې وو لږ بهتره وو، ما خپل ورور او نور همصنفیان ولیدل چې په ټپیانو کې وو... زما یو همصنفي د شدیدو ټپونه له امله د بلخ روغتون خوا ته په لاره کې د انتقال په پر مهال سا ورکړ. د سمنګان ولایت په روغتون کې تر ۲۵ تنه زیات زده کوونکي بستر شوي دي چې د ځینو حالت جدی دی او زه هیله لرم چې دوي جوړ شي. د زده کوونکو زیات شمېر د ۱۸ کلونو څخه ټیټ عمر کې وو، خو زموږ په همصنفیانو کې تر ۱۸ کلنۍ عمر زیات زده کوونکي هم وو."*

په مدرسه کې د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو د چاودنې له امله د یو تن قرباني بیان، د سمنګان ولایت، ۲۰۲۲ کال د دسمبر ۱ نېټه.

کلیدي شمیرې

د ۲۰۲۱ کال د اګست له ۱۵ څخه د ۲۰۲۳ د مې تر ۳۰ پورې، یوناما د ۳۷۷۴ ملکي تلفاتو (۱۰۹۵ وژل شوي، ۲۶۷۹ ټپیان) ثبت کړي، په دوی کې ۲۳۳ میرمنې (۹۲ وژل شوي، ۱۴۱ ټپیان) او ۸۶۶ ماشومان (۲۸۷ وژل شوي، ۵۷۹ ټپیان) دي. په دې موده کې د ملکي تلفاتو اصلي لاملونه په قصدي ډول د ځای پر ځای شویو چاودیدونکو توکو بریدونه (۲۸۱۴ ملکي تلفات)، د جګړې پاتې چاودیدونکي توکي (۶۳۹ ملکي تلفات) او هدفي وژنې (۱۴۸ ملکي تلفات) وو.

د ۲۰۲۱ کال د اګوسټ میاشتي تر ۲۰۲۳ د مي میاشتي پورې ثبت شوي ملکي تلفات

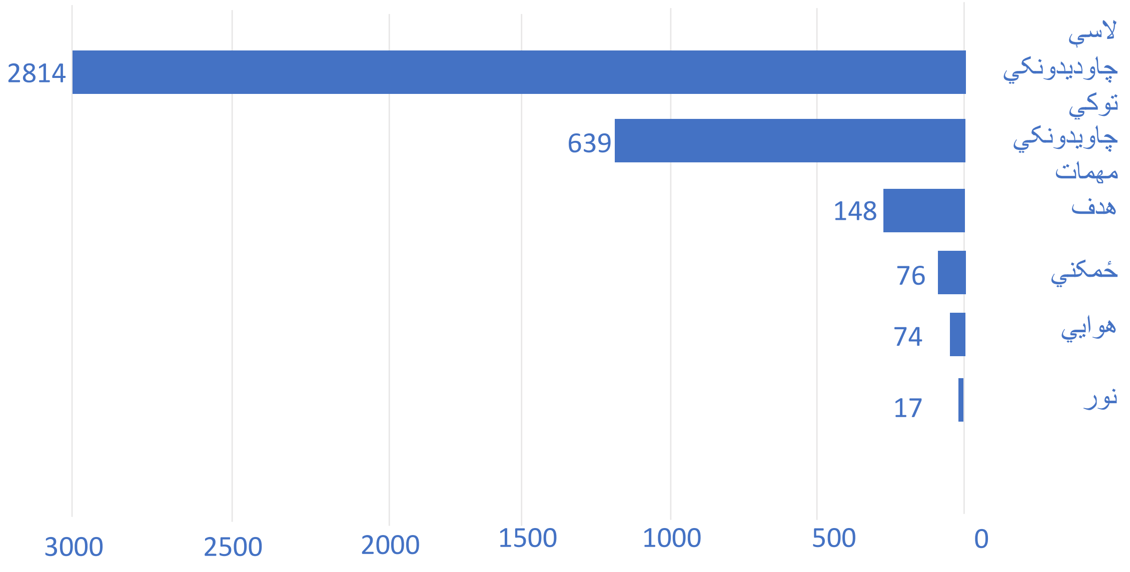

یوناما د ۲۰۲۱ کال د اګست له ۱۵ څخه د ۲۰۲۳ د مې تر ۳۰ نېټې پورې د ځای پر ځای شویو چاودیدونکو توکو په پایله کې لږ تر لږه ۲۸۱۴ تلفات (۷۰۱ وژل شوي، ۲۱۱۳ ټپیان) مستند کړي دي. په وژل شویو او ټپیانو کې ۲۸۹ ماشومان (۷۵ وژل شوي، ۲۱۴ ټپیان) او ۱۶۸ ښځې (۶۴ وژل شوي، ۱۰۴ ټپیان) دي.

د ملکي کسانو د مرګ ژوبلې ستره برخه (۱۷۰۱) د په لاس جوړ چاودیدونکي توکي د برید امله وو چې ادعا پر بنسټ د عراق او شام د اسلامي حکومت – د خراسان د څانګې له خوا تر سره شوي دي. د مرګ ژوبلې زیاته برخه (۱۰۹۵) د په لاس جوړ چاودیدونکي توکي د برید له امله تر سره شوي چې هیڅوک د هغو د مسؤلیت اخیستلو ادعا ندي کړي او/یا یوناما هم ندي توانیدلي چې د هغو مسؤلیت چاته منسوب کړي.

د ځانمرګو بریدونو له امله ملکي وګړو ته مرګ ژوبله

په افغانستان کې د ۲۰۲۱ کال د اګست د میاشتې د ۱۵ نېټې راهیسې په ملګي وګړو کې د مرګ ژوبلې د کچې د ستر کمښت سره سره، د ځانمرګي بریدونو له امله په ملکي تلفاتو کې د پام وړ کمښت نه دی راغلي. د یوناما شمېرې روښانه کوي چې نه یوازې د دا ډول بریدونو له امله د روان ملکي تلفاتو کې د پام وړ کښمت ندی راغلی، خو د ۲۰۲۱ کال د اګست د میاشتې د ۱۵ نېټې را پدیخوا د ځانمرګي بریدونو په مرګ ژوبله کې زیاتوالی راغلی، چې د لږ شمېر ځانمرګي بریدونو کې زیات شمېر ملکي وګړو ته مرګ ژوبله اړول شوي د. د دې برسېره، په داسې حال کې په تېرو ورستیو کلونو کې د ځانمرګي بریدونو له امله چې د اسلامي حکومت د خراسان ولایت له خوا تر سره شوي دي، د ملکي کسانو په مرګ ژوبله کې کمښت راغلي وو، خو دغه شمېره د طالبانو له خوا په افغانستان کې د واک د ترلاسه کولو لږه موده وروسته، په ستره کچه زیاته شوې ده.

- په ۲۰۱۸ کال کې، ۵۰ ځانمرګي بریدونه د ۲۴۷۳ ملکي کسانو مرګ ژوبلې (۷۶۳ وژل شوي، ۱۷۱۰ ژوبل شوي) لامل شوي وو.
  - د اسلامي حکومت د خراسان ولایت څانګه د ۲۷ ځانمرګي بریدونو مسؤلیت درلود چې له امله یې ۱۷۰۰ تنه ملکي وګړو ته مرګ ژوبله واړول شوه.

  طالبانو د ۱۷ ځانمرګو بریدونو مسؤلیت درلود چې د ۵۶۶ تنو ملکي وګړو مرګ ژوبلې لامل شوي وو. نا مشخص شوي دولتي ضد عناصر[1] د ۶ ځانمرګو بریدونو مسؤلیت درلود چې له امله یې ۲۰۷ ملکي کسانو ته مرګ ژوبله واړوله.
- په ۲۰۱۹ کال کې، ۳۱ ځانمرګي بریدونه د ۱۴۶۴ ملکي کسانو مرګ ژوبلې (۳۰۱ وژل شوي، ۱۱۶۳ ژوبل شوي) لامل شو.
  - طالبانو د ۲۳ ځانمرګي بریدونو مسؤلیت درلود چې ۹۹۵ ملکي کسانو ته مرګ ژوبله واړوله، د اسلامي حکومت د خراسان ولایت څانګه د ۵ ځانمرګو بریدونو مسؤلیت درلود چې له امله یې ۴۱۶ تنه ملکي وګړو ته مرګ ژوبله واړول شوه. نا مشخص شوي دولتي ضد عناصر د ۳ ځانمرګو بریدونو مسؤلیت درلود چې له امله یې ۵۳ ملکي کسانو ته مرګ ژوبله واړوله.
- په ۲۰۲۰ کال کې، ۱۶ ځانمرګي بریدونه د ۵۵۷ ملکي کسانو مرګ ژوبلې (۳۰۱ وژل شوي، ۱۱۶۳ ژوبل شوي) لامل شو.
  - د داعش د خراسان ولایت څانګه د ۲ ځانمرګو بریدونو مسؤلیت درلود چې له امله یې ۲۲۷ تنه ملکي وګړو ته مرګ ژوبله واړوله. طالبانو د ۱۰ ځانمرګو بریدونو مسؤلیت درلود چې د ۱۹۱ ملکي وګړو مرګ ژوبلې لامل شو. نا مشخص شوي دولتي ضد عناصر د ۴ ځانمرګو بریدونو مسؤلیت درلود چې له امله یې ۱۳۹ ملکي کسانو ته مرګ ژوبله واړوله.

---

[1] حکومت ضد عناصر د طالبانو او نورو نادولتي منظمو وسله والو ډلو، د حقاني شبکې په ګډون (چې د طالبانو تر مشرۍ لاندې فعالیت او په پراخه پیمانه د طالبانو د پالسیګانو او لارښونو څخه پیروي کوي) القاعده، د ازبکستان اسلامي تحریک، د اسلامي جهاد اتحاد، لشکرِ طیبه، جیش محمد، هغه ډلې چې ځان ته د اعراق او شام اسلامی حکومت، د خراسان ولایت څانګه داعش وایي، نور ملیشه وسله والې ډلې چې سیاسي، ایدیالوژیکي او یا اقتصادی موخې تعقیبوي، د وسله والو جنایي ډلو په ګډون چې په نیغه د نورو دولت ضد عناصرو په نیابت خصمانه اعمالو کې ښکیل وو، غړو ته اطلاق کیږي چې په یوه وخت کې د حکومت پلوه ځواکونو پر خلاف په نیغه ښخړو کې برخه اخیستل.

- د ۲۰۲۱ کال جنوري د میاشتې د لومړۍ نېټې څخه بیا د دغه کال د اګست د میاشتې تر ۱۴ نېټې پورې، ۸ ځانمرګي بریدونه د ۱۰۲ ملکي کسانو د مرګ ژوبلې لامل شو (۱۹ وژل شوي او ۸۳ ژوبل شوي).
  - طالبانو د ۶ ځانمرګو بریدونو مسؤلیت درلود چې ۸۷ ملکي کسانو ته مرګ ژوبله واړوله، نا مشخص شوي دولتي ضد عناصر د ۲ ځانمرګو بریدونو مسؤلیت درلود چې له امله یې ۱۵ ملکي کسانو ته مرګ ژوبله واړوله، د اسلامي حکومت د خراسان ولایت څانګه د هیڅ ځان مرګي برید مسؤلیت نه درلود چې ملکي وګړو ته مرګ ژوبله واړوي.

- د ۲۰۲۱ کال اګست د ۱۵ نېټې څخه بیا د دغه کال د دسمبر د میاشتې تر ۳۱ نېټې پورې، ۳ ځانمرګي بریدونه د ۷۵۳ ملکي کسانو مرګ ژوبلې لامل شو (۲۵۳ وژل شوي او ۵۰۰ ژوبل شوي).
  - د اسلامي حکومت د خراسان ولایت څانګه د دریو ځانمرګو بریدونو مسؤلیت درلود.
- په ۲۰۲۲ کال کې ۸ ځان مرګي بریدونه د ۶۰۰ ملکي کسانو مرګ ژوبلې لامل شو (۲۰۵ وژل شوي او ۳۹۵ ژوبل شوي).
  - نا مشخص شوي دولتي ضد عناصر د ۴ ځانمرګو بریدونو مسؤلیت درلود چې له امله یې ۳۸۳ ملکي کسانو ته مرګ ژوبله واړوله، د اسلامي حکومت د خراسان ولایت څانګه د ۴ ځانمرګو بریدونو مسؤلیت درلود چې ۲۱۷ ملکي وګړو ته مرګ ژوبله واړوله.

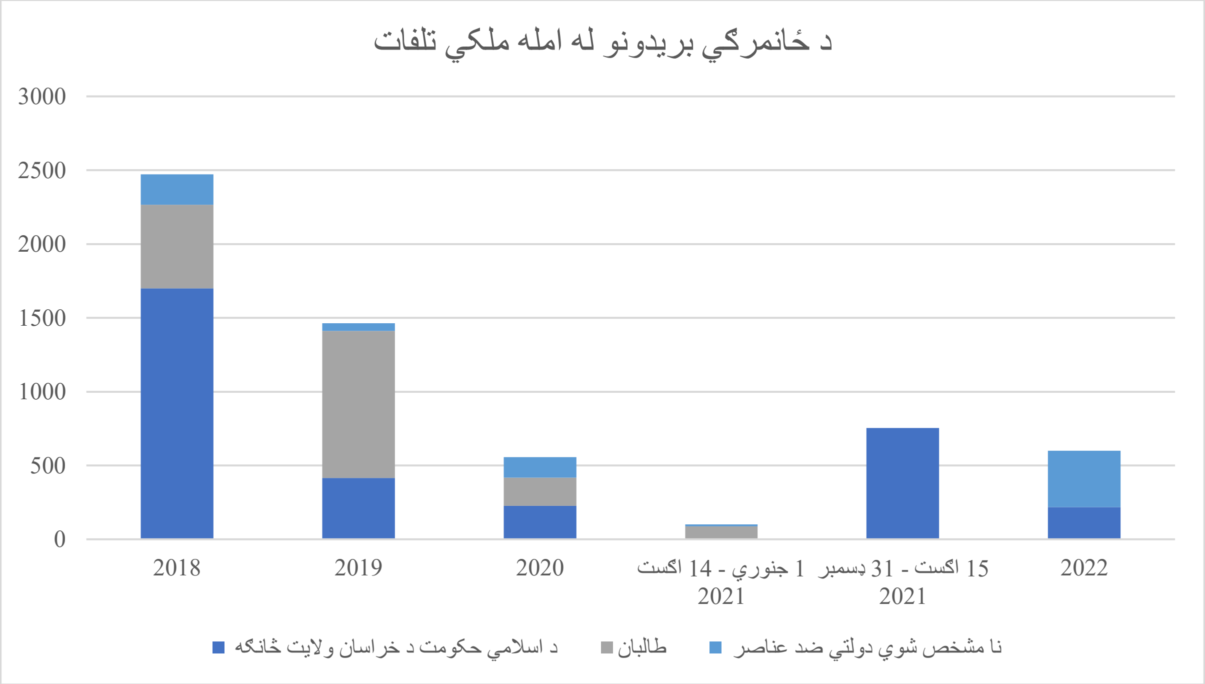

په عبادت ځایونو کې د بریدونو له امله ملکي وګړو ته مرګ ژوبله

"د کورنیو ښځه یو تن چې غوښتل د پیښي په صحنه کې خپل خپلوان ومومي، نشواي کولاي چې دوي پیدا کړي. وروسته دوي روغتون ته ولاړل. قرباني شخص په مړو او ژوبل شویو کسانو کې هم وه نه موندل شو. وروسته د هغه د کورني غړي د پیښي په سیمه کې وګرځیدل او دوي یوازي یو لاس او یوه پښه وموندل چې د قرباني خپلوان هغه تشخیص کړ. او زیات شمېر نور هم په دغه وضعیت کې دي. "

په هرات کې د ګازرګاه پر مسجد باندي برید د یو تن شاهد بیان، ۲۰۲۲ کال د سپتمبر ۴ نېټه.

د ۲۰۲۱ کال د اګست د میاشتي ۱۵ نېټي څخه بیا تر ۲۰۲۳ کال د مۍ تر ۳۰ مودې ترمنځ پر عبادت ځایونو باندي د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو د بریدونو له امله ۱۲۱۸ ملکي کسانو ته مرګ ژوبله (۳۸۶ وژل شوي، ۸۵۰ ژوبل شوي) اړولي ده. په دغه مرګ ژوبله کې ځلور تنې ښځې (یوه وژله شوې، درې ژوبلي شوي)، ۱۰۰ تنه ماشومان (۳۹ وژل شوي، ۶۱ ژوبل شوي) وو. پر عبادت ځایونو باندي د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو بریدونه، په دغه موده کې، د ټولو ملکي کسانو د مرګ ژوبلي تر یوه دریمه زیاته برخه جوړوي، چې د یوناما شمېرني دا ښيي چې په مقایسوي ډول پر عبادت ځایونو باندي د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو د بریدونو له امله، مخکې له دې چې طالبان واک تر لاسه کړي، پراخ زیاتوالي راغلی دی:

- په ۲۰۱۸ کال کې د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو ۹ بریدونه پر عبادت ځایونو باندي تر سره شوي چې د ۴۳۵ ملکي وګړو مرګ ژوبلي لامل شوي دي (۱۴۳ وژل شوي او ۲۹۲ ژوبل شوي).
- په ۲۰۱۹ کال کې د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو ۹ بریدونه پر عبادت ځایونو باندي تر سره شوي چې د ۲۱۹ ملکي وګړو مرګ ژوبلي لامل شوي دي (۷۰ وژل شوي او ۱۴۹ ژوبل شوي).
- په ۲۰۲۰ کال کې د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو ۶ بریدونه پر عبادت ځایونو باندي تر سره شوي چې د ۳۴ ملکي وګړو مرګ ژوبلي لامل شوي دي (۹ وژل شوي او ۲۵ ژوبل شوي).
- د ۲۰۲۱ کال جنوري د ۱نېټي څخه بیا د دغه کال د اګست د میاشتي تر ۱۴ نېټي پوري، د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو ۱ برید پر عبادت ځای باندي تر سره شوي چې د ۳۵ ملکي وګړو مرګ ژوبلي لامل شوي دي (۱۰ وژل شوي او ۲۵ ژوبل شوي).
- د ۲۰۲۱ کال اګست د ۱۵ نېټي څخه بیا د دغه کال د دسمبر د میاشتي تر ۳۱ نېټي پوري، د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو ۴ بریدونه پر عبادت ځایونو باندي تر سره شوي چې د ۵۸۳ ملکي وګړو مرګ ژوبلي لامل شوي دي (۱۸۴ وژل شوي او ۳۹۹ ژوبل شوي).
- په ۲۰۲۲ کال کې د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو ۱۴ بریدونه پر عبادت ځایونو باندي تر سره شوي چې د ۶۳۱ ملکي وګړو مرګ ژوبلي لامل شوي دي (۱۸۳ وژل شوي او ۴۴۸ ژوبل شوي).

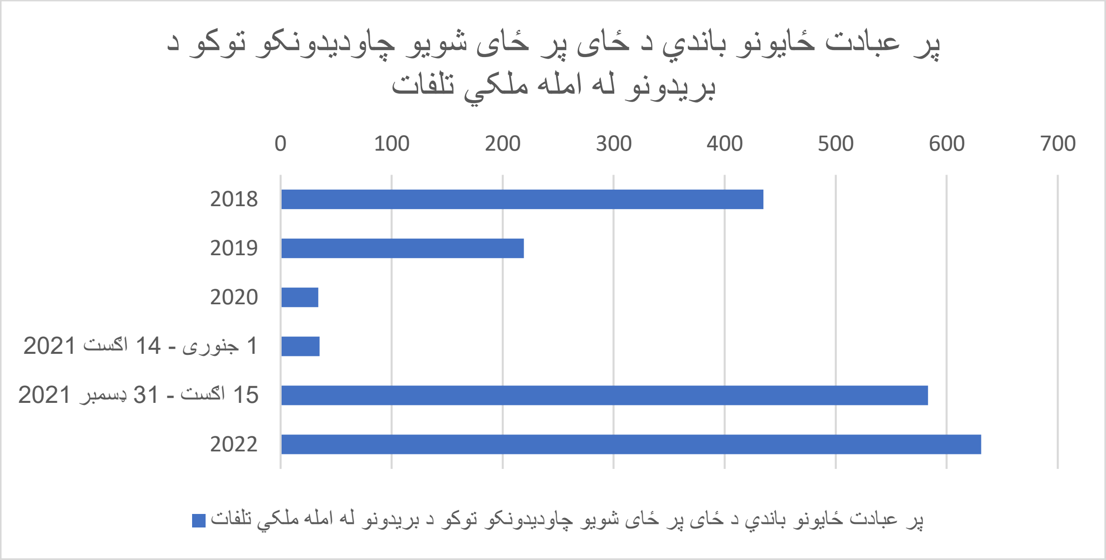

د اسلامي حکومت د خراسان ولایت څانګه د ۲۰۲۱ کال د اګست له ۱۵ څخه د ۲۰۲۳ کال د مې تر ۳۰ پورې په عبادت ځایونو کې د ترسره شویو چاودیدونکو توکو د ډیری بریدونو مسولیت په غاړه درلود. یوناما په عبادت ځایونو باندې نهه بریدونه مستند کړي چې په پایله کې یې ۸۵۳ ملکي تلفات (۲۸۴ وژل شوي، ۵۶۹ ټپیان) د اسلامي حکومت د خراسان ولایت څانګه ته منسوب شوي.

د شیعه ګانو[7] پر عبادت ځایونو بریدونه په دې موده کې د ټولو عبادت ځایونو د بریدونو له امله د ملکي تلفاتو نیمايي برخه جوړوي.صوفیان، سني او د سیکانو عبادت ځایونه او مذهبي غونډې هم اغېزمنې شوې.

- پر شیعه عبادت ځایونو باندې ۴ د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو بریدونه تر سره شوي دي چې له امله يې ۲۲۶ کسان وژل شوي او ۴۶۰ تنه نور ژوبل شوي دي. د دغه ۴ بریدونو مسؤلیت د اسلامي حکومت د خراسان ولایت څانګې په غاړه اخیستې ده.
- پر تصوفي ځایونو او مذهبي مراسمو باندې ۴ د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو بریدونه تر سره شوي دي چې له امله يې ۱۰۳ کسان وژل شوي او ۲۲۸ تنه نور ژوبل شوي دي. د دغه ۴ بریدونو څخه ۳ بریدونه په کومې ډلې باندې ندي منسوب شوي او د څلورم برید مسؤلیت د اسلامي حکومت د خراسان ولایت څانګې په غاړه اخیستې دی (۵۰ وژل شوي، ۵۵ ژوبل شوي).
- پر سني عبادت ځایونو باندې۱۰ د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو بریدونه تر سره شوي دي چې له امله يې ۳۷ کسان وژل شوي او ۱۵۹ تنه نور ژوبل شوي دي. د دغه ۱۰ بریدونو څخه ۹ بریدونه په کومې ډلې باندې ندي منسوب شوي او د لسم برید مسؤلیت د اسلامي حکومت د خراسان ولایت څانګې په غاړه اخیستی دی (۳ وژل شوي، ۱۲ ژوبل شوي).
- پر سِک عبادت ځایونو باندې ۱ د په لاس جوړ چاودیدونکي توکي برید تر سره شوی دی چې له امله يې ۲ کسان وژل شوي او ۳ تنه نور ژوبل شوي دي. د دغه برید مسؤلیت د اسلامي حکومت د خراسان ولایت څانګې په غاړه اخیستی دی.

د فرقې پر بنسټ په عبادت ځایونو کې ملکي تلفات

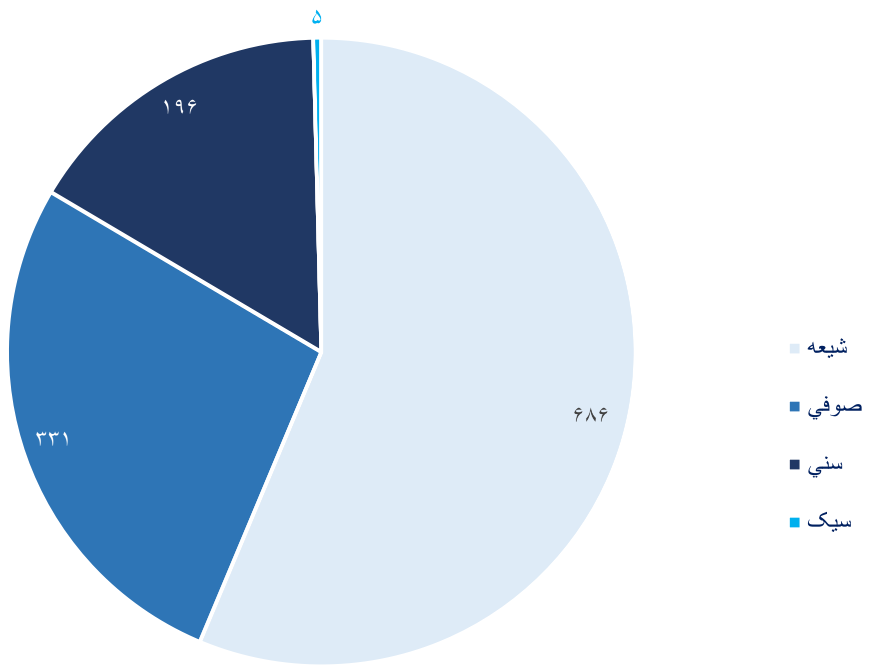

پر هزاره ټولنو باندې د په نښه شویو بریدونو له امله د ملکي کسانو مرګ ژوبله

"زه د پېښې په ورځ کې، د مې د میاشتې ۲۵ نېټه، په یو ځایي فلاینګ کوچ کې حسن آباد ته خپل کور خواته می سفر کول. زما دپاره دغه ورځ یوه ډېره ناوړه ورځ وه، زمونږ په موټر کې دننه په لاس جوړ شوي چاودیدونکي توکي وچاودیده او زمونږ زیات شمېر کسان یې ووژل او ژوبل کړ. زما یادېږي چې دا یوه ډېره زوروره چاودنه وه چې موږ ټول یې د موټر څخه دباندې وغورځولو او موږ پر سرک باندې ژوبل پراته وو. زه د دواړو پښو څخه ژوبل شوي وم خو اوس زه تر درملنې لاندې یم او ښه یم. له نیکه مرغه زما پښې پرې نشول، ډاکټر وویل چې زه تک کولای شم. "

په مزار شریف کې د هزاره ټولنې په وړاندې د برید د یوه قرباني بیان، د ۲۰۲۲ کال د مې د میاشتې ۲۹ نېټه.

د شیعه ګانو په عبادت ځایونو باندې د بریدونو سربېره، د ۲۰۲۱ کال د اګست له ۱۵ څخه تر ۳۰ مې ۲۰۲۳ پورې په ښوونځیو، ښوونیزو تاسیساتو، ګڼه ګوڼه کوڅو او عامه ترانسپورت کې په لاس جوړ چاودیدونکي توکي یو شمېر بریدونه چې اکثره شیعه هزاره ګان دی په نښه کوي. یوناما په دې موده[8] کې د هزاره ګانو په نښه کولو د بریدونو په پایله کې لږ تر لږه ۳۴۵ (۹۵ وژل شوي، ۲۵۰ ټپیان) تلفات مستند کړي.

په کابل کې د هزارګانو ګڼ میشتو سیمو باندې د عاشورا د ورځې د نمانځې څخه مخکې، (د ۲۰۲۲ کال د اګست د میاشتې ۸ او ۹ نېټه) دوه بریدونه تر سره شول. د اګست د میاشتې په ۶ نېټه یو په لاس جوړ چاودیدونکي توکي په یو مارکېټ کې وچاودیده چې له امله یې ۳ کسان ووژل شول او ۵۴ تنه نور ژوبل شول او همدارنګه د اګست د میاشتې په ۷ نېټه یو په لاس جوړ چاودیدونکي توکي چې په یو منی بس پورې نښول شوي و، ۲ کسان یې ووژل او ۲۲ تنه نور یې ژوبل کړل. د دواړو بریدونو مسؤلیت د داعش د خراسان ولایت څانګه ومنل.

په ۲۰۲۲ کال کې ۳ بریدونه د کابل په دشت برچې کې چې زیاتره هزاره میشته سیمه ده، د تعلیمي مرکزونو په وړاندې تر سره شول چې لږ تر لږه د ۲۳۶ ملکي کسانو مرګ ژوبلې لامل شو:

- د ۲۰۲۲ کال د اپریل په ۱۹ نېټه په دشت برچې کې پر دوو تعلیمی مرکزونو باندې ۲ پر له پسې بریدونه په عبدالرحیم شهید لیسه او ممتاز تعلیمي مرکز کې تر سره چې له امله یې (۱۸ ووژل، ۴۴ ژوبل) شول. د دواړو پېښو په وژل شویو او ژوبل شویو کسانو کې ۴۷ تنه ماشومان (۱۲ هلکان وژل شوي، ۳۴ هلکان او یوه نجلې ژوبله) شویده او ۴ تنې ښځې (یوه وژله شویده او ۳ تنې ژوبلې شوي دي) شامل وو.
- د ۲۰۲۲ کال د سپتمبر د میاشتې په ۳۰ نېټه د په لاس جوړ شوي ځانمرګي برید، په دشت برچې کې د کاج تعلیمي مرکز یې په نښه کړ چې له امله یې ۵۴ تنه ووژل شول او ۱۱۴ تنه ژوبل شول، د دوی زیاتره برخه ځوانې ښځې او نجونې وې (۴۸ تنې ښځې د دریو ماشومانو په ګډون وژلې شوي او ۶۷ تنې ښځې د ۹ ماشومانو په ګډون ژوبلې شویدي). تر ټولو ځوانه قرباني یوه ۱۴ نجلې وه چې ژوبله شوي وه.

په داسې حال کې چې د هزارګانو پر ټولنې باندې د زیات شمېر بریدونو مسؤلیت د داعش د خراسان ولایت څانګه منلې ده، د یو شمېر مهمو پېښو مسؤلیت – د کابل ښار په لویدځه سیمه کې پر تعلیمي مرکزونو باندې د پورته یاد شویو بریدونو په ګډون، چا ندی منلی.

پر *اوسني چارواکو* باندې د په نښه شويو بريدونو له امله ملکي کسانو ته مرګ ژوبله

په دغه موده کې پر *اوسني چارواکو* طالبان باندې د په لاس جوړ چاوديدونکو توکو بريدونو له امله ۴۲۶ ملکي کسانو ته مرګ ژوبله رسيدلې ده (۶۳ وژل شوي او ۳۶۳ ژوبل شوي). د اسلامي حکومت د خراسان ولايت څانګه د دغو بريدونو د دوه پر دريمه زياته برخه بريدونو مسؤليت منلي دي.

په دغه بريدونو کې هم *داوسنی چارواکي* ملکي کارکوونکي او هم لاروياان اغيزمن شوي دي. د ساري په ډول، د ۲۰۲۲ کال د اکتوبر د مياشتې په ۱۰ نېټه، يو د په لاس جوړ چاوديدونکي توکي هغه مهال د *اوسني چارواکو* د امنيتي ځواک د موټر په وړاندې وچاوديد کله چې دغه موټر د لغمان ولايت د مهترلام په ښار کې د يوې ګڼې ګوڼې څخه په ډک مارکيټ کې د تېريدو په حال کې و چې له امله يې د *اوسني چارواکو* د پوليس د دوو تنو افسرانو په ګډون، ۸ ماشومان، ۵ ښځې او ۲۹ نارينه ژوبل شول. د بريد مسؤليت چا ندی منلي.

د ۲۰۲۲ کال د جنوري په ۱۱ نېټه د کابل په ښار کې يو ځانمرګي بريد د *اوسني چارواکو* د بهرنيو چارو وزارت په دروازه تر سره شو چې له امله يې ۱۰ تنه ووژل شو او ۵۳ تنه نور ژوبل شول، چې زياتره يې د *اوسني چارواکو* د بهرنيو چارو وزارت کارکوونکي وو. د دغه بريد مسؤليت د اسلامي حکومت د خراسان ولايت څانګه ومنله.

همدارنګه يوناما يوه پېښه ثبت کړې چې د هغه مسؤليت يوه وسله واله ډله د افغانستان د ازادۍ جبهې په نوم په غاړه اخيستې ده چې په دغه بريد کې د *اوسنی چارواکو* کسان په نښه شوي وو او ملکي تلفات يې واړول. د ۲۰۲۲ کال د اکتوبر په ۲۵ نېټه د کندهار په ولايت کې يو د په لاس جوړ چاوديدونکي توکي چې د *اوسنی چارواکو* د پوليسو په يو موټر نښلول شوي و، وچاوديد او يو هلک او دوه تنه نارينه يې هغه مهال ووژل چې دوې د بريد پر مهال د سېمې څخه په پښو تيريدل.

د رسنيو خپلواکي او د ژورنالستانو خونديتوب

د دې مودې په اوږدو کې، يوناما يو شمير پيښې ثبت کړې چې په کې ژورنالستان د راپور ورکولو موخو لپاره د ډله ايزو تلفاتو د چاوديدونکو توکو د پيښو ځايونو ته د لاسرسي څخه منع شوي، په شمول د زور زياتي يا نامناسب کاروني، ګواښونو او خپل سري نيولو او توقيف له لارې. د ساري په ډول د ۲۰۲۲ کال د فبرورې د مياشتې په ۱۱ نېټه کې د *اوسني چارواکو* امنيتي ځواکونه يو شمېر ژورنالستان وهلي کوم چې غوښتل يې د هغه په لاس جوړ چاوديدونکي توکي د چاودنې صحنې څخه راپور تيار کړي کوم چې د بادغيس ولايت د قلعه نو ښار په جامع جومات کې ترسره شوي و. همدارنګه د راپوروونو پر بنسټ د اوسني

چاروکو د امنيتي ځواک غړي په هوا کې ډزې کړي تر څو ژورنالستان خواره واره او د چاودنې د صحنې څخه د فلم اخيستلو مخنيوي وکړي. په يوه بله پېښه کې چې د ۲۰۲۲ کال د اګست د مياشتې په ۱۵ نېټه په کابل کې تر سره شوه، د آريانا نيوز ژورنالست د *اوسني چارواکو* د امنيتي ځواک د غړو لخوا په کلکه ووهل شو کله چې دی هڅه کول چې د هغه بريد د چاودنې د صحنې څخه عکس واخلي په کوم کې چې دوه کسان وژل شوي او ۱۷ تنه نور ټپيان شوي وو.

کله چې د *اوسني چارواکو* امنيتي ځواکونه غوارې د پېښو په هکله عامه خبرتيا خپور کړي – چې اکثراً د *اوسني چارواکو* د وياند ذبيح الله مجاهد او يا په سېمه کې د *اوسني چارواکو* د پوليس د وياند له خوا خپريږي – د ملکی وګړو د مرګ ژوبلې شمېرې تر هغه شمېرې زيات ټيټې دي کوم چې د يوناما له خوا ثبت شوي دي.

حقوقي کاري چوکاټ

د ملکي وګړو پر خلاف پراخ او سیستماتیک بریدونه (د مذهبي او قومي لړکیو په ګډون) چې په هغه کې ملکي وګړي په قصدي ډول سره وژل کیږي، کیداي شي د بشریت پرخلاف د جرمونه د تشکیلولو لامل شي.[2] د دې برسېره، هغه بریدونه چې په قصدي ډول ملکي وګړي په نښه کوي او د ملکي کسانو د مرګ ژوبلې لامل کیږي، د جګړې د نړیوال قانون څخه جدي سرغړونه ده چې کیداي شي د جنګي جرمونو لامل شي.[3] د جګړې نړیوال قانون پر عبادت ځایونو باندې برید منع کوي او نړیوال جرمي قانون هغه جرم انګېري، چې کلتوری ملکیت ګڼل کیږي.[4]

د جګړې نړیوال قانون اصول د وسله والې جګړې په محتوا کې، د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو پر بریدونو باندې پلې کیږي. یوناما لا د وخته دا تایید کړې چې په افغانستان کې یو شمېر غیر نړیوالې وسله والې جګړې شتون لري،[5] چې په هغه وخت کې د وسله والو نادولتي مخالفو ډلو په نوم مشخص شوي وو، د ساري په ډول طالبان او د اسلامي حکومت د خراسان ولایت څانګې په ګډون. ځینې دا ډول وسله والې جګړې پای ته ندي رسیدلې او د جګړې د نړیوال قانون تابع دي. خو، په دغه راپور کې تر بحث لاندې نیول شوي یو شمېر تر سره شوي د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو بریدونو مسؤلیت چا ندی منلی، او د وسله والې جګړې د وضعیت سره روښانه اړیکه نلري. نو ځکه دا ممکنه نده چې په واضح ډول سره وویل شي چې آیا د جګړې نړیوال قانون پر دا ډول بریدونو باندې پلې کیږی او که نه.

افغانستان د زیات شمېر نړیوال بشري حقونو معاهدو،[6] د سیاسي او مدني حقونو نړیوال کنوانسیون په ګډون، غړي هیواد دی، چې خپل غړي هیوادونه مکلفوي چې د خپل دولت په سېمه او صلاحیت کې دننه د خپل ټول وګړو د بشري حقونو درناوي وکړي او هغه تامین کړي. نو لدې امله *اوسني چارواکي* لومړني مسؤل کسان دي چې د ژوند کولو او د فیزیکي بشپړتیا حقونه خوندي او هغه ترویج کړي.[7] د بشري حقونو کمیټه ویلې دي چې د ژوند د حق د ساتنې لپاره یو مهم عنصر د غړو هیوادونو مکلفیت دی: " که چیرې غړي هیوادونه په بلقوه ډول سره د ژوند د حق څخه په ناقانونه ډول د محرومولو په اړوند پوهیږي او یا باید پوه شي، داسې پېښې وڅېړي او چېرې چې مناسبه وي د دا ډول پېښو ترسره کوونکې محاکمه کړي".[8] دا ډول څېړنې باید په: "خپلواکه، بېپرې، بېړه، دقیقه، اغیزمنه او شفافه ډول سره ترسره شي".[9] همدارنګه غړي هیوادونه یو مسؤلیت لري چې داسې تدبیرونه ترلاس لاندې ونیسي چې په راتلونکې وخت کې د ورته سرغړونو د تکرار څخه مخنیوی وکړي.[10] همدارنګه د بشري حقونو کمیټه د دې یادونه هم کړې چې ۶ ماده، او په هغه پورې اړوند مکلفیت او د هغه په اړوند د سرغړونو څېړنې، په دوامداره توګه د وسله والې جګړې په وضعیت کې پلې کیږي.[11]

---

[2] د مثال په توګه، د بشریت ضد جرمونه لکه څنګه چې د روم د قانون په ۷ ماده کې تعریف شوي، د نورو سربېره، د وژنې عمل؛ له منځه وړل په سیاسي، نژادي، قومي، توکمیز، کلتوري، مذهبي، جنسیتي، یا نورو بنسټونو باندې د کومې پېژندنې وړ یا ټولنیز ډلې پروړاندې تعذیب؛ او د ورته ماهیت نور غیر انساني عملونه چې په قصدي توګه د لوی رنځ، یا بدن یا رواني یا فزیکي روغتیا ته د جدي زیان رسولو لامل کیږي، کله چې د یو پراخ یا سیستماتیک برید د یوې برخې په توګه ترسره کیږي او د برید په اړه د هر ملکي وګړي په وړاندې تایید کیږي.

[3] ګډه ماده; اضافي پروتوکول II، ۴(۴)، ۱۳(۲) مادي؛ د روم قانون، ۸(۲)(c) او 8(2)(i)(e)؛ د نړیوال سره صلیب دودیز نړیوال بشردوستانه قانون مطالعه، قواعد ۱, ۶, ۸۹, ۱۵۶.

[4] اضافي دوییم پروتوکول، ۱۶ ماده. د سره صلیب نړیواله کمېټه دودیز نړیوال بشردوستانه قانون مطالعه، ۳۸ قاعده هم وګورئ. د روم قانون، ۸(۲) ,(e) (iv) ماده په غیر نړیوالو وسله والو شخړو کې جرم انګیري "په قصدي توګه د عبادت ځایونو پر ودانیو باندې د بریدونو لارښوونه کوي [...] تاریخي اثار [...] په دې شرط چې دوی نظامي اهداف نه وي"؛ د مدني او سیاسي حقونو نړیوال میثاق، ۱۸ ماده.

[5] یوناما – د بشري حقونو د عالي کمشنر دفتر "افغانستان: په وسله واله جګړه کې د ملکي وګړو ساتنه" د ۲۰۲۰ کلني راپور، فبروري ۲۰۲۱ کال، ۸۶ مخ.

[6] افغانستان د بشري حقونو لاندې تړونونو او کنوانسیونونو غړي هیواد دی: د مدني او سیاسي حقونو نړیوال میثاق؛ د اقتصادي، ټولنیزو او کلتوري حقونو نړیوال میثاق؛ د نژادي تبعیض د ټولو ډولونو د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون؛ د ښځو په وړاندې د تبعیض د ټولو ډولونو د له منځه وړلو کنوانسیون؛ د شکنجې او نورو ظالمانه، غیر انساني او سپکاوي چلند یا مجازاتو پروړاندې کنوانسیون؛ د ماشوم د حقونو کنوانسیون؛ د ماشومانو د خرڅلاو، د ماشومانو فحشا او د ماشومانو د فحشا په اړه د ماشومانو د حقونو کنوانسیون او د هغه اختیاري پروتوکول؛ په وسله والو شخړو کې د ماشومانو د ښکیلتیا په اړه د ماشومانو د حقونو کنوانسیون او د هغه اختیاري پروتوکول؛ او د معلولیت لرونکو اشخاصو د حقونو کنوانسیون.

[7] د سیاسي او مدني حقونو نړیوال کنوانسیون، ۶، ۹ مادي

[8] د بشري حقونو کمیټه، ۳۶ عمومي تبصره، ۶ ماده (د ژوندکولو حق)، ۳ سپتمبر ۲۰۱۹، CPR/C/GC/36 [۶۴] پاراګراف.

[9] د بشري حقونو کمیټه، ۳۶ عمومي تبصره، ۶ ماده (د ژوندکولو حق)، ۳ سپتمبر ۲۰۱۹، CPR/C/GC/36 [۶۴] پاراګراف.

[10] د بشري حقونو کمیټه، ۳۶ عمومي تبصره، ۶ ماده (د ژوندکولو حق)، ۳ سپتمبر ۲۰۱۹، CPR/C/GC/36 [۶۴] پاراګراف.

[11] د بشري حقونو کمیټه، ۳۶ عمومي تبصره، ۶ ماده (د ژوندکولو حق)، ۳ سپتمبر ۲۰۱۹، CPR/C/GC/36 [۶۴] پاراګراف.

پایلې

په داسې حال کې چې یوناما، د ۲۰۲۱ کال د اګست د میاشتې د ۱۵ نېټې راپدېخوا کله چې طالبان څواک تر لاسه کړ، د ملکي کسانو په مرګ ژوبله کې ستر کمښت ثبت کړی دی، خو په دوامداره توګه په قصدي ډول د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو د بریدونو له کبله ملکي وګړو ته د مرګ ژوبلې زیاته کچه یې هم ثبت کړې ده. خو په ځانګړي ډول د اندېښنې خبره دا ده چې د ۲۰۲۱ کال د اګست د میاشتې د ۱۵ نېټې راپدېخوا، په ځانمرګي بریدونو کې د وژنو کچه زیاته ده، چې په دغه موده کې دا ډول لږ پېښې زیاته ملکي مرګ ژوبله اړولې ده.

دا هم روښانه ده چې ملکي وګړو ته، د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو د بریدونو له امله چې د اسلامي حکومت د خراسان ولایت د څانګې له خوا ترسره شوي، ګواښ ندی کم شوي.

د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو د بریدونو له امله ملکي وګړو ته روان مرګ ژوبله په ټول هیواد کې د مالي او اقتصادي ناورین په شرایطو کې پېښیږي. د تېر حکومت په دوران کې د تاوتریخوالو او وسله والو جګړو قربانیان هڅه کول چې بنسټیز طبي، مالي او رواني ملاتړ ته لاسرسي ولري.[12] دغه وضعیت اوس هم دوام لري او د ډونر هېوادونو د مرستو په نشتون کې نور هم زیات شوی دی.

اوسني چارواکي په دوامداره توګه هڅه کوي چې د هغو په لاس جوړ چاودیدونکو توکو د بریدونو د پېښو د راپور جوړولو څخه د ژورنالستانو مخنیوي وکړي په کومو کې چې د تلفاتو کچه زیاته ده، چې پدې اړوند یوناما د په خپل سر نیول او توقیفول، ناوړه چلند او د رسنیو د کارکوونکو پر خلاف چې په دا ډول صحنو کې شتون لري، د زیات څواک څای پر څای کول، یو شمېر پېښې ثبت کړي دي. د دې برسیره، کله چې *اوسني چارواکي* د پېښو په اړوند معلومات خپوروي، اکثراً د تلفاتو شمېري ناسم او غیرواقعي دي.

د نړیوال قانون پر بنسټ د ملکي وګړو او ملکي ځایونو په وړاندې بریدونه منعه شوي دي. دا ډول بریدونه باید ودرول شي او باید پیاوړي هڅې ترسره شي تر څو د دا ډول پېښو د بیا ترسره کولو څخه مخنیوي وشي. د افغانستان *اوسني چارواکي* بنسټیز مسؤلیت لري چې تر خپل واک لاندې سیمه کې د ټولو وګړو د حقونو درناوي وکړي او هغه تامین کړي چې دوي وکولای شي خپل ژوند ورځني چارې په خوندي ډول او د برید د ډار څخه پرته ترسره کړي. *اوسني چارواکو* ته دا ډېره مهمه ده چې خپل مسؤلیت د ژوند کولو د حق د خوندي کولو لپاره ترسره کړي. دغه کار د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو د بریدونو په اړوند، چې د ملکي وګړو ژوند تري اغیزمن کیږي، خپلواکه، بېپرې، بېړنۍ، دقیقه، اغیزمنه او روڼ څېړنې ترسره کړي. د دې برسېره، د خوندیتوب د تدبیرونو په پلي کولو، او په عبادت ځایونو او تعلیمي مرکزونو او د هزاره شیعه په ټولنو کې چې د ځانمرګي بریدونو د ګواښ سره مخ دي، په پام کې نیولو سره، په راتلونکي کې د ورته پېښو د ترسره کیدو څخه مخنیوي وکړي.

توصیې

وسله والې ډلې:

- د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو بې توپیره او غیر متناسبه کارول بند کړئ، په ځانګړي ډول په ګڼ میشتو سېمو کې او ملکی کسانو او ملکي ځایونو باندې، لکه عبادت ځایونه او تعلیمي مرکزونه.

اوسني چارواکي:

[12] یوناما – د بشري حقونو د عالي کمشنر دفتر "افغانستان: په وسله واله جګړه کې د ملکي وګړو ساتنه" د ۲۰۲۰ کلنی راپور، فبروري ۲۰۲۱ کال، ۸۶ مخ.

- د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو د بریدونو په اړوند د خپلواکه، بېپرې، بېړنۍ، دقیقه، اغېزمنه او روڼ څېړنې ترسره کول، او جدي هڅې کول چې د دا ډول بریدونو ترسره کوونکي مشخص او تر عدلي تعقیب لاندې ونیول شي.
- د اغېزمن شویو ټولنو سره په مشوره، په ځانګړي ډول هزاره ټولنې، په عبادت ځایونو، تعلیمي مرکزونو او نورو سیمو کې کوم چې د دا ډول بریدونو د ګواښ سره مخ دي، د امنیت پیاوړي کولو او د خوندیتوب تدبیرونو هڅې زیاتې کړي.
- ډاډ ترلاسه کړي چې خلک د په لاس جوړ چاودیدونکو توکو د بریدونو په اړوند، رسنیو ته د پېښو د صحنې د لاسرسي او اسانتیا په ګډون، دقیق او پروخت معلومات ته لاسرسي ولري.

ضمیمه: میتودولوژی

دغه راپور یوازې د تلفاتو او پېښو په اړوند ډېټا او معلومات وړاندې کوي کوم چې د یوناما له خوا د تایید وړ ګڼل شوي دي.

ملکي تلفات هغه وخت ثبت کېږي چې بنسټ یې د یوناما لخوا د بیاکتل شویو معلوماتو د بشپړتیا پراساس وي، څرګنده او داسې "روښانه او قانع" کوونکي شواهد شتون ولري چې ملکیان وژل شوي یا ټپیان شوي دي. د دې معیار د پوره کولو لپاره، یوناما لږ تر لږه درېو بېلابېلو او خپلواکو سرچینو، د بېلګې په توګه قرباني، شاهد، طبي متخصص، ځایي چارواکي، د شخړې د یوې ډلې لخوا تایید، د ټولنې مشر یا نورو سرچینو ته اړتیا لري. د امکان په صورت کې، معلومات د قربانیانو او / یا د پېښو د شاهدانو د لومړنیو ارقامو او د سیمې د حقایقو د موندلو له لارې ترلاسه کېږي.

یوناما د دې ادعا نه کوي چې پدې راپور کې وړاندې شوي احصایې بشپړې دي او په افغانستان کې د اوسني عملیاتو په چاپېریال کې د داخلي محدودیتونو په پام کې نیولو سره د ملکي تلفاتو احتمالي کم راپور ورکول تاییدوي.

UNAMA